

رودبار / گیلان

مهری شیرمحمدی
عکس‌ها: ابوذر حمیدی

اصلاً از وقتی لدربوری این گونه کمیاب گیاهی را در روستای «داماش» دید، فکر کرد کشف بزرگی کرده و خیلی سریع گیاه را به نام خودش در فرانسه ثبت کرد. حالا در دنیا، گل سوسن چلچراغ روستای داماش استان گیلان را به نام «لیلیوم بوری» می‌شناسند.

زمان دیدن سوسن چلچراغ بسیار محدود است. دوره گلدهی این گونه از خانواده لیلیوم، در یک بازه زمانی کوتاه ۲۰ روزه و در نیمه خرداد است. البته بسته به وضعیت جوی در یک سال، زمان اوج گلدهی متغیر است.

هر چند نام یکی از تیم‌های محبوب فوتبال گیلان «داماش» است، ولی دره زیبای داماش در نقطه‌ای از گیلان قرار گرفته که کمتر کسی به سراغ آن می‌رود.

روستای داماش در شهرستان رودبار، بخش عمارلو و در حوالی شهر جیرنده قرار گرفته است.

جیرنده یکی از شهرهای جنوبی گیلان است. مکانی خشک و کم‌آب که هنوز خاطره زلزله ویرانگر سال ۱۳۶۹، پشت مردم منطقه را می‌لرزاند. جیرنده روی یکی از گسل‌های زلزله قرار گرفته و پس از سال یاد شده هم بارها لرزش‌های چند ریشتری را تجربه کرده است. بنابراین نه تنها گیلانی‌ها بلکه مسافران و گردشگران هم ترجیح می‌دهند به سرعت از جاده ترانزیت و اتوبان قزوین به رشت عبور کنند؛ مسیر بی‌آب و علف با آفتاب داغ شهر «لوشان» و بادهای تند شهر «منجیل» با توربین‌های بادی‌اش، انگیزه‌ای برای توقف گردشگران ایجاد نمی‌کند. بنابراین ترجیح می‌دهند به سرعت از سرزمین باد و آفتاب گیلان عبور کرده و به سمت جنگل‌های پشت تونل منجیل بروند.

با این حال، پشت این کوه‌های خشک، دره‌ای است که چشمه آب معدنی آن در بطری‌های شرکت داماش سال‌هاست به سراسر ایران و برخی از کشورهای همسایه می‌رود. این دره در ارتفاعات عمارلو قرار دارد. پس از گذر از جاده خشک و پیچ در پیچ مسیر جیرنده و گذر از غارهای باستانی «خَلُوشْت» به سمت معدن سنگرود می‌رویم. معدنی که چند سال پیش ریزش کرد و فوت معدنچیان خیلی از خانواده‌ها را داغدار کرد. پس از آن باغ‌های گیلاس روستای «پاکده» چشم‌انداز جدیدی به روی ما می‌گشاید.

● گل‌هایی شبیه چراغ‌های لاله قدیمی

شهر جیرنده را که رد می‌کنیم، جاده پیچ در پیچ به جای رفتن به ارتفاع، ما را به ته دره‌ای مه‌آلود می‌برد. دره‌ای با پوشش گیاهی کاملاً متفاوت، انگار یک تکه از جنگل‌های جلگه گیلان درون دره‌ای افتاده که کوه‌های مشرف به آن بیابانی برهوت است.

این دره، ذخیره‌گاه ژنتیکی گل کمیاب «لیلیوم بوری» است. گلی که اهالی داماش آن را به نام «سوسن چلچراغ» می‌شناسند.

امروز ویلاسازان حتی به دره کم جمعیت داماش هم رحم نکرده‌اند و منابع طبیعی اطراف این دره به شدت دستخوش تصرف قرار گرفته است.

پرس و جو برای دیدن لیلیوم بوری آغاز می‌شود. ولی نزد اهالی داماش بهتر است نام محلی این گل را به کار ببرید. برای اهالی داماش، واژه «کمیاب» غریب است. آن‌ها می‌گویند از قدیم این گل را در باغچه خانه‌هایمان می‌کاشتیم و بیشتر مردم داماش این گونه گل را در خانه‌هایشان دارند. قدیمی‌ها می‌گفتند این گل نور می‌دهد. شاید به خاطر آنکه گل‌هایش شبیه چراغ‌های لاله‌ای قدیمی است. دوره گلدهی این نوع لیلیوم، بسیار محدود است.

وقتی در روستای داماش قدم می‌زنید، جلو در خانه برخی از اهالی هم سوسن چلچراغ کاشته‌اند.

ولی این خاصیت ما ایرانی‌هاست که منابع طبیعی و بکر خود را آن قدر که شایسته است، نه می‌شناسیم، نه بهره می‌بریم و نه حفاظت می‌کنیم. شاید اگر لدر بوری این گونه «لیلیوم» را معرفی نمی‌کرد و سال ۱۳۵۵ به نام خودش در موزه لوور پاریس به ثبت نمی‌رساند، اداره منابع طبیعی به فکر حفاظت و تکثیر آن نمی‌افتاد. یک سال پس از معرفی این گونه گیاهی، سوسن چلچراغ به عنوان یک اثر طبیعی، ثبت ملی شد.

حالا چند سالی است، اداره کل منابع طبیعی گیلان یک هکتار از زمین‌های داماش را به عنوان ذخیره‌گاه ژنی این گونه کمیاب فنس‌کشی کرده و از گل‌ها حفاظت می‌کند. بنابراین برای دیدن سوسن چلچراغ می‌باید از پشت محوطه فنس‌کشی شده، گل‌هایی را دید که بر اساس یک محور باز شده است.

داماشی‌ها برای سوسن چلچراغ اسم ویژه‌ای انتخاب کرده‌اند

عروس سر به زیر

«عروس سر به زیر داماش»، سالی یک بار به گل می‌نشیند. دوره گلدهی این گونه نادر و کمیاب لیلیوم، کمتر از ۲۰ روز است و اگر کسی بخواهد «سوسن چلچراغ» گیلان را ببیند، تنها نیمه خردادماه فرصت دارد. در سال‌های اخیر، اداره کل منابع طبیعی گیلان تلاش کرده این گونه نادر در دنیا را در دیگر بیلاقات گیلان هم تکثیر کند ولی موفق نشده است. دوست دارم برای دیدن عروس سر به زیر گیلان، به همان دره‌ای بروم که ۴۸ سال پیش «لدر بوری»، گیاه‌شناس فرانسوی رفته بود.

